

Projekt revitalizácie, zlepšenia stavu biotopov a druhov v PR Pstruša

1. CHARAKTERISTIKA ZÁUJMOVÉHO ÚZEMIA (a odôvodnenosť potreby navrhovaných opatrení)

Lokalita **PR Pstruša** bola vyhlásená v roku 1979 ako chránené nálezisko, aktualizovaná v roku 1997 v kategórii prírodná rezervácia so 4. stupňom ochrany. Hlavným predmetom ochrany je chránený druh korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*). Územie zaberá celú parcelu č. KN-C 556/2 v k.ú. Stožok. Korunkovka strakatá patrí k typickým zastupcom vlhkomilnej vegetácie s optimom výskytu na aluviálnych nivách väčších tokov. Rastie tiež v podmáčaných depresiách, v okolí melioračných kanálov a priesakových depresií. Prírodná rezervácia Pstruša predstavuje **lokality s najväčším výskytom chráneného a kriticky ohrozeného druhu korunkovky strakatej (*Fritillaria meleagris* L.) na Slovensku a predstavuje jednu z najperspektívnejších lokalít uvedeného druhu pre zachovanie druhu na Slovensku vôbec.**

V zmysle § 4 vyhlášky 170/2021 v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon, základom ochrany pôvodných druhov chránených rastlín je ochrana ich biotopu a bezprostredného okolia. Za bezprostredné okolie sa považuje priestor, do ktorého zásah môže mať negatívny vplyv na chránenú rastlinu a jej biotop. Ochrana chránených rastlín zahŕňa najmä opatrenia starostlivosti o populácie chránených rastlín a ich biotopy, najmä vytváranie vhodných podmienok na život chránených rastlín a navrátenie vymiznutých chránených rastlín do ich biotopov.

Pracovníci správy CHKO Poľana pri monitorovaní druhu už od roku 2002 pozorujú, že na lokalitách dochádza k neustálej eutrofizácii územia, čím sa mení charakter vegetácie a konkurenčne silnejšie druhy vďaka vyššiemu obsahu dusíka potláčajú kriticky ohrozený druh korunkovku strakatú, ktorej výskyt na lokalite bol dôvodom vyhlásenia chráneného územia.

V minulosti napr. v niektorých rokoch nebolo možné vôbec uskutočniť manažment územia z dôvodu zamokrenia lokality a nemožnosti vstupu a pohybu kosným zariadením.

Situácia stavu odvodňovacích kanálov je zložitá, po viacerých odborných diskusiách sa prikláňame k názoru, že prečistenie kanálov (eliminovanie vplyvu povrchových vôd, ktoré sa občas vylievajú do územia) by malo vždy priniesť pozitívny efekt pre územie.

Uvedený problém bol odstránený prečistením kanálov a úpravou vodného režimu lokality v roku 2013. Následne bolo územie pokosené bežným spôsobom a lokalita zrevitalizovaná (zaznamenané úspešné kvitnutie na jar ďalšieho roku v stovkách jedincov).

Za posledné obdobie vplyvom poveternostných podmienok (prívalové dažde v jarnom období) a pravdepodobne aj vplyvom stavebnej činnosti úseku rýchlostnej komunikácie Zvolen východ – Pstruša boli kanály výrazne zanesené a neplnili svoju funkciu. Pre zachovanie samotného predmetu ochrany ako aj priaznivého stavu travinnobylinných biotopov je nevyhnutné udržiavať optimálny vodný režim (výšku hladiny podzemnej vody a zabránenie zaplavovania územia).

Problém bol preto riešený aj v rokoch 2017 a 2018, keď NDS zabezpečila časovo aj finančne náročné prečistenie na hlavných kanáloch, ktoré tvoria hranice MCHÚ.

Uvedené prečistenie významnou mierou prispelo k zlepšeniu stavu v území čo sa prejavilo napr. zaznamenaním zvýšeného počtu (hustoty) kvitnúcich jedincov.

V PR Pstruša ide o podobný problém ako v CHA Hrončička, znefunkčnenie – zanesenie hlavného ale aj sekundárneho kanála ktorý bol doteraz od vyhlásenia územia čistený iba raz. Vplyvom výstavby úseku R2 vznikol lievikový efekt a počas výdatných dažďov predovšetkým v jarnom období sú vody z intenzívne obhospodarovanych oraných polí sústredené do jedného miesta v blízkosti rezervácie, kde dochádza k jej rozlietaniu priamo v CHÚ, keďže hlavný kanál nestíha odvieť všetku vodu z polí, ktorá je pravdepodobne výrazne znečistená pesticídmi. Úseky zanesených kanálov sú zvýraznené v mapovej prílohe.

Zhrnutie: Za posledné obdobie došlo znovu k čiastočnému zaneseniu kanálov, ich znefunkčneniu čo predstavuje opätovné riziko zhoršovania stavu chráneného územia a predmetu ochrany. V území (kanály a okrajové časti) sa objavujú aj nálety drevín a v častiach, kde neumožňuje terén bežné obhospodarovanie kosením (expon. a nerovné časti kanálov, okrajové nekosené a neorané časti). Nevyhnutné je aj každoročné pokosenie celej plochy s výskytom predmetu ochrany, v rokoch s výraznými zrážkami aj 2x (jesenná kosba).

Prečistenie kanálov a pravidelné odstraňovanie biomasy je preukázateľne nevyhnutné na zabezpečenie starostlivosti o osobitne chránenú časť prírody – súvisí so zabezpečením priaznivého stavu predmetu ochrany (chránenej korunkovky starakatej a chránených travinnobylinných biotopov v ktorých rastie).

Navrhované manažmentové opatrenia môžeme považovať za nevyhnutné pre zabezpečenie starostlivosti o maloplošne chránené územie – PR Pstruša a boli prekonzultované s miestne príslušnou organizáciou ochrany prírody – Správou CHKO Poľana.

2. NÁVRH OPATRENÍ ZAMERANÝCH NA (OBNOVU) ZLEPŠENIE STAVU PR PSTRUŠA

Cieľom projektu je revitalizácia- zlepšenie resp. udržanie stavu biotopov druhu korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*), ktorý je predmetom ochrany ako aj ďalších významnejších druhov z pohľadu ochrany prírody.

Medzi hlavné očakávané výstupy patria:

- Celkové zlepšenie stavu predmetu ochrany (biotopu korunkovky strakatej) v celom území PR Pstruša
- Zlepšenie stavu biotopov ostatných významných druhov (bezstavovce, vtáky...)
- Obnova, udržanie vodného režimu, nevyhnutného pre prežívanie predmetu ochrany a zabránenie eutrofizácii územia (prečistením kanálov)

Zhrnutie navrhovaných opatrení:

1. Výrubu, odstraňovanie náletov (kanály a okrajové časti) na ploche 8997 m², odvoz biomasy a vyčistenie plochy (mimo vegetačného obdobia)
2. Kosenie (ručné) ostatných častí (kanály, okrajové častí), zabránenie šírenia burinových a invázy druhov a odstránenie biomasy na ploche 11720 m².
3. Obnova, prečistenie kanálov v celkovej dĺžke 1 012 m.

Podrobnejší opis opatrení:

1. **Výrub**, odstraňovanie náletov, opílenie vetiev stromov, odvoz biomasy a vyčistenie plochy

Výrub krovitých zárastov budú uskutočnené iba na plochách nachádzajúcich sa v bezprostrednej blízkosti znefunkčnených kanálov. Sú vyznačené v mapových prílohách (plochy na výrub), ktoré sú súčasťou tohto projektu. Stromy, alebo plochy krovitých zárastov ktoré budú musieť byť vyrúbané z dôvodu možnosti prístupu techniky ku kanálu budú dopredu vyznačené pracovníkmi Správy CHKO Poľana. Výrub bude realizovaný v mimohniezdnom období, ideálne pri zamrzutej pôde, aby nedošlo k vytvoreniu koľají. Pohyb mechanizmov vykonávajúcich výrub bude vylúčený v centrálnej časti lúky, bude umožnený iba v blízkosti samotných kanálov. Biomasa nebude ukladaná v samotnom chránenom území. Akúkoľvek činnosť spojenú s výrubmi vykoná realizátor podľa metodických pokynov a v súčinnosti so ŠOP SR, Správou CHKO Poľana vo Zvolene.

2. **Kosenie (ručné)** ostatných častí

Ručné kosenie krovinozom je nevyhnutné na častiach, kde to nie je možné inou technikou (kanály, exponované, nerovné a trvalo podmáčané plochy a trstina - vyznačené ako ručné kosenie v mapovej prílohe). Išlo by o pokosenie 3 razy ročne za obdobie trvania projektu (9x).

3. **Obnova, prečistenie kanálov.**

Odbagrovanie nánosov pôdy v kanáloch do hĺbky 1 až 1,5 m v hlavných kanáloch a do hĺbky 1 m v kanáli ohraničujúcom východnú časť CHÚ. Pohyb bagra by mal byť iba z vonkajších (odprírodnených, intenzifikovaných) častí CHÚ a ako aj dočasné uloženie odstraňovaného materiálu s následným odvozom a využitím v zmysle platnej legislatívy. Za obdobie realizácie projektu sa počíta s jednorazovým prečistením.

Uvedené manažmentové opatrenie bude vykonané v súlade s „Určením podľa §29 písm. c) a § 40 ods. 1 zákona“ na rok 2023 a 2024. V zmysle tohto „Určenia“ je možné vykonávať činnosti nevyhnutné pre zabezpečenie starostlivosti o chránené územia a ich ochranné pásma zamestnancami ŠOP SR a jej organizačných zložiek, ako aj inými osobami a subjektami pod dohľadom ŠOP SR v zmysle dohodových vzťahov, kde budú určené ďalšie podmienky.

3. VÝMERA ZÁUJMOVÉHO ÚZEMIA

Vlastné chránené územie zaberá celú parcelu č. KN-C 556/2 v k.ú. Stožok s výmerou 73606 m² a je v katastri vedená ako orná pôda, v skutočnosti je však parcela dlhodobo obhospodarovaná ako kosená lúka.

Hranicami PR sú kanály (parcely KN-C č. 1277/1 – vodná plocha, 1756 a 560/1- ostatná plocha a 556/4 TTP), kde majú byť opatrenia (čistenie kanálov, ručné kosenie) vykonávané na ich významných častiach.

Parcely sa nachádzajú v k.ú obcí Stožok a Víglaš a sú vo vlastníctve prevažne súkromných vlastníkov, SR a SPF).

Užívateľom územia je AGROSEV s r.o. so sídlom Bottova 1, 962 12 Detva.

4. MAPOVÉ ZOBRAZENIE

PR Pstruša

PR Pstruša

5. SÚLAD S DOKUMENTÁCIOU OCHRANY PRÍRODY A STRATEGICKÝMI DOKUMENTMI

Smernice EÚ

- Smernica Rady č. 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín (najmä článok 6, ods. 1 a 2)

Národné dokumenty

- Štátna environmentálna politika a NEAP
- Koncepcia ochrany prírody a krajiny
- Dohovor o biologickej diverzite (ratifikovaný prezidentom SR v roku 1994)
- Národná stratégia ochrany biodiverzity (prijatá vládou SR a schválená NR SR v roku 1997)
- Aktualizovaný akčný plán pre implementáciu Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku pre roky 2003-2010 (Cieľ 3 - Posilnenie ochrany biodiverzity in-situ, strategický smer IV.: zabezpečiť dôslednú ochranu reprezentatívnych území, ktoré sú predpokladom pre zachovanie typických foriem živej a neživej prírody), ako aj ďalšie (napr. 15/I., IV.; 16/VII.)

6. OČAKÁVANÉ PRÍNOSY

Úspešná realizácia projektu:

- zabezpečí záchranu – obnovu, resp. minimálne zlepšenie stavu nelesných biotopov významnej časti chráneného územia, ktoré je považované za najvýznamnejšiu a najbohatšiu (Stovky tisíc jedincov) lokalitu ohrozeného druhu korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*) na území Slovenska.
- zabezpečí sa obnova, udržanie optimálneho vodného režimu (hladiny spodnej vody), ktorá je najpodstatnejším faktorom pre prežívanie druhu korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*) predstavujúci hlavný predmet ochrany.
- Zabráni sa eutrofizácii územia (izolácia lokality pred negatívnymi vplyvmi intenzívne obhospodarovanej poľnohospodárskej krajiny v okolí, napr. splachov chemikálií počas jarných záplav)
- prispeje k obnove biotopov, vytvorí podmienky pre ďalšie vzácne, chránené a ohrozené druhy živočíchov (bezstavovce a vtáky) , známy je výskyt druhov európskeho významu modráčik bahniskový (*Maculinea teleius*) a ohniváčik veľký (*Lycaena dispar*)
- odstránenie resp. výrazná redukcia a zabránenie šírenia invázy, invázne sa správajúcich, burinových druhov a náletových drevín

Prílohy:

Fotodokumentácia

Korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*) – predmet ochrany PR Pstruša

Bohato zakvitnutá lúka v optimálnom stave v predmetnom území

Celkový pohľad na chránené územie po pokosení

Pohľad na zarastený okraj chráneného územia

Pohľad na zarastený okraj v severnej časti

Druh európskeho významu modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*), ktorý sa tiež na lokalite vyskytuje spolu s nasledujúcim.

Ohniváček veľký (*Lycaena dispar*) – druh európskeho významu